

Oog voor vruchtbare koeien

De geboorte van een kalfje blijft bijzonder, maar de periode vooraf is spannend. Pakt de bevruchting goed uit en komt het kalf levend ter wereld? Ook na het kalven kunnen vruchtbaarheidsproblemen ontstaan die invloed hebben op de volgende dracht van de koe. Gelukkig zijn veel van deze problemen te voorkomen. Judith Roelofs van HAS Green Academy legt uit hoe je ze herkent, behandelt en voorkomt.

TEKST QUINTEN VAN OOIJEN

Vruchtbaarheidsproblemen komen bij de koe regelmatig voor. De koe wordt niet drachtig of er vindt embryonale of foetale sterfte plaats. Als veehouder wil je dit voorkomen. Om te zorgen dat de dracht goed verloopt, is het volgens Judith Roelofs, onderzoeker en hogeschooldocent bij de opleiding veehouderij van HAS Green Academy, belangrijk om veelvoorkomende vruchtbaarheidsproblemen bij de koe te herkennen, zodat deze op tijd behandeld of zelfs voorkomen worden.

Spannende eerste periode

Roelofs verdeelt vruchtbaarheidsproblemen bij de koe over drie fases: van het afkalven tot de eerste inseminatie, van de eerste inseminatie tot aan de dracht en van de dracht tot aan het afkalven (zie infographic pagina 35).

De meeste problemen komen volgens Roelofs voor in de eerste twee fases.

Vruchtbaarheidsproblemen in de eerste fase, van afkalven tot de eerste inseminatie, kunnen worden opgedeeld in twee groepen: de koe wordt niet tochtig of de koe wordt wel tochtig, maar de veehouder ziet de tocht over het hoofd. 'Het is belangrijk om eerst uit te zoeken waar het probleem ligt. Dit kan met rectaal onderzoek door de veearts. Heeft de koe een geel lichaam op de eierstokken, dan heeft ze wel een eisprong gehad en heeft de boer haar tocht dus gemist', legt Roelofs uit.

Als een koe niet tochtig wordt, kan dit verschillende oorzaken hebben. 'De meest voorkomende zijn cysten op de eierstokken en inactieve eierstokken', vertelt Roelofs. Bij cysten op de eierstokken knapt de eiblaas – waarin

een eikel kan rijpen – niet, waardoor er geen eisprong plaatsvindt. Het eiblaasje blijft op de eierstokken zitten, waardoor spermacellen niet in aanraking komen met de eikel en er geen bevruchting is. Koeien die geen tocht laten zien, kunnen cysten op de eierstokken hebben, legt Roelofs uit. ‘Zo’n 80 procent van de koeien met cysten op de eierstokken laat geen tocht zien.’ Een cyste op de eierstokken kan het beste worden vastgesteld door middel van echografie door de veearts. ‘Met echografie kun je duidelijk zien of er een cyste op de eierstokken zit en of deze folliculair of luteaal is’, vertelt Roelofs. Dat laatste is belangrijk om de behandeling te bepalen. Gaat het om een folliculaire cyste, dan kan het eiblaasje worden leeggezogen of wordt de koe met hormonen behandeld. De cyclus wordt zo opnieuw opgestart. Door de hormonen knapt de eiblaas of wordt omgezet in een geel lichaam en de koe komt weer terug in de cyclus. Is de cyste luteaal, dan wordt de koe tochtig gespoten met hormonen.

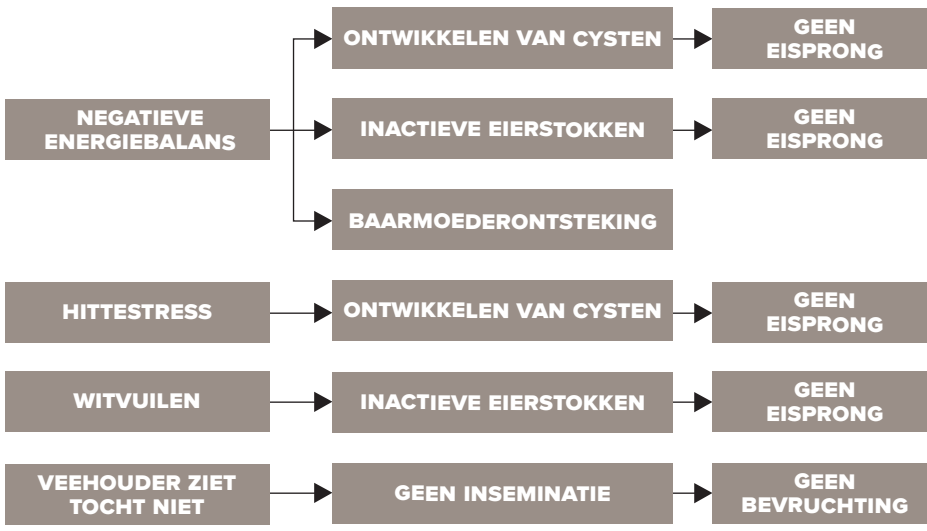
Cysten op de eierstokken komen regelmatig voor. ‘Twintig procent van de koeien heeft weleens cysten op de eierstokken ontwikkeld’, stelt Roelofs. Ze raadt aan alle koeien rond 21 dagen na het afkalven te scannen om te zien hoe het opschonen van de baarmoeder gaat. ‘Hoe vroeger je begint met scannen, hoe meer cysten je op de eierstokken ziet. Veel van deze cysten gaan vanzelf weg. Als je weet welke koeien een cyste op de eierstokken hebben, kun je deze in de gaten houden en op dag 35 nog eens scannen. Als de cysten er dan nog zitten, kun je een behandeling starten’, licht Roelofs toe.

Oorzaken wegnemen

Beter is het volgens haar om cysten te voorkomen. Ze kunnen een gevolg zijn van hittestress en een negatieve energiebalans. Door te sturen op een goede conditiescore kan een negatieve energiebalans worden voorkomen. Roelofs: ‘Als de koe in de eerste twee maanden na afkalven meer dan een punt achteruitgaat in conditiescore, zie je enorme effecten op de vruchtbaarheid van de koe en onder andere op de ontwikkeling van een cyste op de eierstokken. Hoe vetter de koe is, hoe groter de problemen.’ Goed in conditie blijven hangt volgens Roelofs samen met goed management in de periode rond het afkalven, zoals voldoende voer, ruimte aan het voerhek en ligplekken. ‘In de late lactatie moet je er al voor zorgen dat de koe niet te vet de droogstand in gaat. Een koe komt altijd in een negatieve energiebalans na het afkalven. Het is de kunst om de negatieve energiebalans niet te diep te laten worden en te lang door te laten gaan’, vertelt Roelofs. Daarnaast kan een negatieve energiebalans

Veelvoorkomende vruchtbaarheidsproblemen bij de koe

PERIODE 1 – VAN AFKALVEN TOT EERSTE INSEMINATIE

PERIODE 2 – VAN EERSTE INSEMINATIE TOT DRACHT

PERIODE 3 – VAN DRACHT TOT AFKALVEN

voor inactieve eierstokken zorgen. Als een koe te diep en lang in een negatieve energiebalans zit, vindt er geen activiteit plaats op de eierstokken. Er groeit geen eiblaas uit en er komt geen eikel vrij, waardoor de koe niet bevrucht kan worden.

Een andere oorzaak van inactieve eierstokken kan een chronische baarmoederontste-

king zijn, ook wel witvuilen genoemd. Dit is een infectie van de baarmoeder als gevolg van een bacteriële besmetting. ‘De koe is hierbij meestal niet ziek. Soms heeft ze wel last van wat dunne en etterige vaginale uitvloeijing afkomstig uit de baarmoeder’, stelt Judith Roelofs. Om witvuilen te behandelen, kan de koe tochtig worden gespoten als er

De koe niet tochtig zien is een belangrijke oorzaak van een verminderde reproductie

een geel lichaam op de eierstokken zit. De baarmoeder trekt daardoor samen, waardoor vuil naar buiten wordt gewerkt en de baarmoeder weer schoon wordt. Een veehouder kan witvuilen voorkomen door de koe in een hygiënische omgeving te laten afkalven en door te zorgen dat de koe een goed immuunsysteem heeft. 'Elke koe krijgt na het afkalven een infectie aan de baarmoeder. Dat voorkom je niet. Als een koe gezond is en er schoon gewerkt wordt, kan de koe deze infectie zelf opruimen. Heeft de koe een slecht immuunsysteem of kalft ze af in een onhygiënische ruimte, dan kan de koe de infectie moeilijker zelf oplossen en is de kans op het ontstaan van witvuilen groter', licht Roelofs toe.

Koeien kijken is essentieel

Als een koe wel tochtig wordt, maar niet door de veehouder wordt gezien, kan de reden hiervan bij de koe of de boer liggen. Dit is volgens Roelofs een van de belangrijkste factoren van een verminderde reproductie. 'Het kan zijn dat een koe de tocht slecht laat zien of maar kort tochtig is.' Een korte tocht kan ontstaan als de koe op het moment van de tocht hoogproductief is. De koe heeft dan een snel metabolisme, waardoor vruchtbaarheidshormonen sneller worden opgeruimd en de tocht korter van duur is.

Ook de omgeving kan invloed hebben op het laten zien van de tocht. Gladde vloeren, overbezetting in de stal of kleinere koppels maken het moeilijker om een tochtige koe eruit te pikken. De tocht niet herkennen kan ook komen door een verkeerde manier van tochtdetectie, volgens Roelofs. 'Melkveehouders kunnen een voorbeeld nemen aan varkenshouders. Zij zijn twee keer per dag intensief bezig met berig-

heidsdetectie bij de zeug. Melkveehouders kijken vaak even snel op het moment dat ze de koeien voeren, de ligboxen schoonmaken of de koeien halen om naar de melkput te gaan', zegt ze. 'Het is beter om minimaal twee keer per dag minimaal tien minuten de koeien te bekijken op rustige tijden als ze liggen te herkauwen. De tochtige koeien haal je er dan veel sneller en makkelijker uit en dat resulteert uiteindelijk in meer drachtige koeien.' Bovendien zijn er tegenwoordig veel sensoren die de tocht kunnen vaststellen.

Hittestress is een vaak vergeten oorzaak

De tweede fase is de periode van de eerste inseminatie tot aan de dracht. Problemen die regelmatig optreden in deze periode, zijn geen bevruchting of (vroeg)embryonale sterfte. Sterft een vrucht voor de zeventiende dag af, dan zal de koe op dag 21 weer in de normale cyclus terugkomen. De koe heeft dan nog niet herkend dat ze drachtig was. Sterft de vrucht na dag 17 af, dan komt de koe onregelmatig terug op dag 30 of 35, omdat ze dan wel al heeft herkend dat ze drachtig is geweest, ook wel de maternale herkenning genoemd. Het embryo kan afsterven als de eicel of spermacel verouderd is. Als er bijvoorbeeld te laat nadat de koe tochtig is gezien wordt geïnsemineerd, is de eicel al verouderd als de spermacellen op de plek van bevruchting zijn. Ook het bevruchtend vermogen van het sperma, de algehele gezondheid van de koe, stress, een baarmoederontsteking en de inseminatietechniek kunnen oorzaken zijn. Daarnaast wordt hittestress vaak vergeten als oorzaak. Roelofs: 'Hittestress verslechtert de kwaliteit van eiblaasjes en eicellen. Als er in een periode van twee tot drie maanden nadat de koe hittestress heeft gehad wordt geïnsemineerd, zie je meer terugkomers. Het duurt namelijk twee tot drie maanden voordat een eiblaasje groeit en er een eicel vrijkomt. Hittestress kan dus behoorlijk lang doorebben.' Zijn niet-lichamelijke oorzaken uitgesloten, dan kan een hormonale therapie of een embryotransplantatie de oplossing bieden bij herhaalde terugkomers.

Infectieziekte grootste boosdoener

De laatste fase voor de geboorte van het kalf is de periode van dracht tot aan het afkalven. Problemen in deze fase komen volgens Roelofs het minst vaak voor, maar de problemen die hierin voorkomen zijn wel het grootst. 'Als er in deze fase iets mis is, dan heb je vaak te maken met een infectieziekte, zoals brucellose, ibr, leptospirose en neospora', stelt ze. Door deze ziektes sterft de foetus af en verwerpt de koe haar kalf. Deze ziektes zijn daarnaast erg vervelend, omdat ze besmettelijk kunnen zijn voor andere koeien en voor mensen. 'Als bijvoorbeeld de ziekte neospora door de kudde gaat, kan er zelfs een abortusgolf ontstaan', vertelt Roelofs. Het is hierbij dus belangrijk om zo snel mogelijk een behandelplan met de veearts te maken om verdere verspreiding van de ziekte te voorkomen. Ook moet er melding gemaakt worden van de ziekte bij de NVWA en moet er onderzoek naar de oorzaak worden gedaan als de koe na honderd dagen verwerpt. Andere oorzaken die problemen in deze laatste fase kunnen veroorzaken, zijn volgens Roelofs schimmels en bacteriën, zoals listeria, uit slecht geconserveerde kuilen. Vruchtbaarheidsproblemen ontstaan dus door verschillende factoren die vaak met elkaar samenhangen. 'Komen er regelmatig vruchtbaarheidsproblemen voor in de kudde, dan is het goed om te onderzoeken in welke fase deze vruchtbaarheidsproblemen ontstaan en indien nodig het bedrijfsmanagement aan te passen', aldus Roelofs. |